

Barry Buzan, Charles Jones ja Richard Little (1993): *The Logic of Anarchy. Neorealism to Structural Realism*. Columbia University Press, New York, s.

Kansainvälisen politiikan tutkimuksen keskeisin teoria on 1980-luvun alusta lähtien ollut todennäköisesti uusrealismi. Vaikka uusrealismi on saanut paljon kannattajia erityisesti Amerikassa, kansainvälisen politiikan tutkimuksen kannalta tärkeämpää on ollut sen teoreettista (ja metateoreettista) keskustelua stimuloiva vaikutus. Merkitsevä pantava on, että lähes kaikki huomattavat 1980-luvun teoreettiset suuntaukset (neoliberaali institutionalismi ja regiianalyysi, kansainvälinen poliittinen talous, kriittiset teoriat ja poststrukturalismi) ottivat maalitaulukseen nimenomaan uusrealismin.

Uusrealismin perustavin ja tärkein teos oli Kenneth Waltzin *Theory of International Politics* (TIP) (Addison-Wesley, Reading 1979). Waltzin teorian ytimenä oli, että kansainvälistä politiikkaa on voitava tutkia rakenteellisesta näkökulmasta ja että kansainvälisen järjestelmän anarkkinen rakenne saa aikaan tiettyä jatkuvuutta ja säännönmukaisuutta. Waltzin mukaan anarkkisesta rakenteesta seuraa, että vallan jakautuminen järjestelmän toimijoiden (valtioiden) kesken on kansainvälisen järjestelmän luonnetta keskeisesti määrittävä tekijä. TIP:n keskeisimpiä johtopäätöksiä oli ajatus kaksinapaisen kansainvälisen järjestelmän vakaasta luonteesta.

TIP:n joutuminen lukemattomien eri suuntausten maalitauluksi ei ollut ihme, sillä Waltz pyrki teoriassaan erityisesti kahteen asiaan: niukkuuteen ja tyylilykkyyteen. Niukat ja tyylilykkäät teoriat ovat usein kiehtovia, mutta niiden ongelmana on se, että ne ovat samalla liian yksinkertaisia ja tarjoavat näin houkuttelevan tilaisuuden tieteelliseen kädenvääntöön, kuten myös TIP:n tapauksessa kävi (ks. Robert Keohane [toim.] *Neorealism and its Critics*. Columbia University Press, New York 1986).

Uusrealismin kohdistettu kritiikki on ollut varsin tyrmäävää. Waltzia on syytetty mm. kapea-alaisuudesta, kyvyttömyydestä käsitellä muutosta, rakenteellisesta determinismistä ja positivismista. On vaikea olla yhtymättä käsitykseen, jonka mukaan Waltz rakensi uusrealistisen teorian liian raakojen ainespuiden varaan. Toisaalta Waltz joutui myös yhtä usein väärinymmärretyksi, mikä varsin pitkälle johtui hänen suoraviivaisesta, poliittisesti voimakkaasta ja jännitteitä sisältäneestä esitystavastaan. Esimerkiksi väite, jonka mukaan Waltz edustaa rakenteellista determinismia, on karkea karikatyyri Waltzin teoriasta. On totta, että Waltz korosti rakenteen merkitystä ja piti yksilöstä lähteviä selityksiä reduktionismina, mutta hän ei kuitenkaan pyrkinyt selittämään rakenteellisella teoriallaan kaikkea. Waltzin teorian ymmärtäminen rakenteelliseksi determinismiksi on estänyt monia näkemästä TIP:n onnistuneita piirteitä.

Erityisen ongelmallisia TIP:ssä olivat uusrealistisen teorian liian karkeat sovellutukset ja poliittisesti sävytyneet johtopäätökset. Kylmän sodan päättyminen onkin

vanhentanut monet TIP:in jatkuvuutta korostaneet teesit ja Waltz on uudistanut ainakin kaksinapaisen järjestelmän vakautta koskevia käsityksiään. Kylmän sodan vakautta Waltz selittää nykyään ydinasepelotteella (Kenneth Waltz: *The New World Order*. *Millennium* vol. 22, nro 2, 1993).

Uusrealistisen teorian uudelleenmuokkaukseen on kylmän sodan päättymisen jälkeen muitakin kuin poliittisia ja käytännöllisiä syitä. Teoreettisten oivallusten pelastaminen uusrealismin poliittisesta pesuvedestä on ollut monin tavoin ongelmallista ja jopa arkaluontoista. Kylmän sodan päättymisen jälkeisessä poliittisessä ja behavioralismin jälkeisessä tieteenfilosofisessa keskustelussa uusrealistista teoriaa on kuitenkin helpompi arvioida uudelleen.

Barry Buzanin, Richard Littlen ja Charles Jonesin *The Logic of Anarchy. Neorealism to Structural Realism* (LoA) pyrkii ensinnäkin arvioimaan Waltzin teorian hyviä ja huonoja puolia ja edellä sanotun mukaisesti korjaamaan sitä koskevia vääriä ja yksipuolisia (kriittisiä) tulkintoja. Samalla se pyrkii Waltzin teorian pohjalta rakentamaan uutta ja parempaa rakenteellista teoriaa, »rakenteellista realismia». Siitä alaotsake »uusrealismista rakenteelliseen realismiin». »Rakenteellinen realismi» on sikäli ongelmallinen terminologinen valinta, että se Robert Keohanen mukaisesti tulkitaan yleensä synonyymiksi uusrealismin kanssa. Sikäli kuin Buzanin, Littlen ja Jonesin teoria nousee esille tieteellisessä keskustelussa, on syytä toivoa, että terminologiasta syntyisi jonkinlainen yhteisymmärrys.

Ulkonaisesti Waltzin uusrealistisen TIP:n ja Buzanin, Littlen ja Jonesin rakenteellista realismia edustavan LoA:n välillä on useita eroja. Kun Waltzin TIP ilmestyi niin sanotun toisen kylmän sodan alun kireinä vuosina 1970-luvun lopussa, ilmestyy LoA täysin toisenlaisissa olosuhteissa muutoksen ja "uuden maailmanjärjestyksen" aikana. Kun TIP oli voimakkaasti poliittinen, pyrkii LoA irrottautumaan kaikista poliittisista taka-ajatuksista. Erona on myös se, että TIP oli amerikkalaisen tutkijan, LoA puolestaan kolmen britin kirjoittama.

Sisällöllisesti TIP:n ja LoA:n keskeisin yhtymäkohta on käsitys siitä, että rakenne on tärkeä sosiaalisia (ja myös kansainvälisiä) suhteita selittävä tekijä. Buzanin, Littlen ja Jonesin mukaan Waltzin teorian perustan merkitystä ja käytännön hyväksyntää useimmissa yhteiskuntatieteissä on vaikea kiistää. Erona on kuitenkin se, että kun Waltz rajaa teorian klassisen realismin perinteen mukaisesti tiukasti poliittiseen, katsovat Buzan, Little ja Jones kansainvälisiä suhteita ja kansainvälisen järjestelmän rakennetta laajemmasta ja joustavammasta perspektiivistä.

LoA:n rakenne on sellainen, että se jakautuu kirjoittajien mukaisesti kolmeen osuuteen. Osuudet eivät ole suoranaisesti toistensa jatkoa, vaan ovat melko itsenäisiä mutta yhteensopivia kokonaisuuksia. Yhteistä on alkukatsaus sekä lopun johtopäätökset.

Barry Buzanin osuus on tiivein ja samalla todennäköisesti antoisin. Siinä Buzan pyrkii osoittamaan Waltzin

teorian heikkoudet hänen omista lähtökohdistaan käsin ja korjaamaan teorian puutteita. Ensinnäkin Buzanin ideana on laajentaa Waltzin teorian alaa kansainvälistä politiikkaa laajemmaksi. Buzan ei halua rajoittaa rakenteellista teoriaansa vain valtioiden väliseen tai vain poliittiseen järjestelmään. Poliittisen, taloudellisen, yhteiskunnallisen ja strategisen sektorin erottaminen todellisuudesta on Buzanin mukaan mahdotonta. Pikemminkin jokainen sektorialainen teoria tarkastelee yhteiskuntaa oman »linssinsä» läpi. Linssi on Buzanin mielestä parempi analogia kuin sektori, joka edellyttää jakolinjoja eri yhteiskunnan osien välillä.

Toiseksi Buzan pyrkii avaamaan Waltzin teorian syvärakenteen, joka edellyttää, että anarkkinen järjestelmä saa aikaan toimijoiden samankaltaisuuden. Buzanin mielestä tämä ei ole välttämätöntä vaan anarkkiset mutta erikoistuneet (kansainväliset) järjestelmät voivat olla mahdollisia. Kun tämä syvärakenne avataan, valtaresurssien jakautumisen merkitys järjestelmän luonteelle vähenee.

Kolmanneksi Buzan pilkkoo Waltzin vallan (voiman) käsitteen. Waltz sitoutui omassa teoriassaan käsitykseen yhtenäisestä ja resurssiin perustuvasta vallasta. Tätä Waltzin näkemystä on helppo kritisoida, koska se edellyttää joko sotilaallisen vallan asettamista muunlaista valtaa selvästi tärkeämmäksi tai vaikeasti teoretisoitavissa olevaa tapaa laskea eri valtaresurssia yhteen. Waltzin valtakäsitys on paitsi heikosti perusteltu myös tarpeettoman jäykkä. Buzan esittää, että valtakäsitys voidaan pilkkoo ilman että teorian niukkuus olennaisesti siitä kärsisi. Lähtemällä suhteellisesta ja tilannesidonnaisesta valtakäsityksestä valtakäsitteestä voidaan Buzanin mukaan tehdä monimuotoisempi ja samalla todellisuutta paremmin vastaava.

Neljänneksi Buzan nostaa esille John Ruggieta seuraten vuorovaikutustiheyden järjestelmätason muuttujaksi. Erityisesti kaksi tekijää, teknologia ja instituutit vaikuttavat valtioiden vuorovaikutukseen niin ettei rakenteeltaan samankaltaisia järjestelmiä voida Buzanin mukaan pitää toisiaan vastaavina ilman vuorovaikutuksen huomioon ottamista. Buzan kritisoi Waltzia siitä, että tämä pyrki TIP:ssa turhaan palauttamaan vuorovaikutuksen yksikkötason ilmiöksi tai johtamaan sen suoraan rakenteesta.

Richard Little pyrkii omassa osuudessaan selvittämään toimijan ja rakenteen suhdetta sekä Waltzin uusrealismissa että siitä kehitettävässä rakenteellisessa realismissa. Little tekee argumentaatiossaan pitkää(styttävää)n matkan aina Kreikan kaupunkivaltiojärjestelmän, Rooman imperiumin ja keskiajan feodaalisen järjestelmän läpi osoittaakseen Anthony Giddensin rakenteistumisen teorian mukaisesti että toimija ja rakenne rakentuvat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Littlen osuus on osittain kriittikkiä Waltzia Littlen mukaan väärin tulkinutta Alexander Wendtiä kohtaan (Alexander Wendt: *The Agent-Structure Problem in International Relations Theory*, *International Organization* vol. 41, nro 3, 1987), mutta se on myös itsenäinen yritys keskustelluttaa sitä, miten ja koska kansainvälinen järjestelmä on saanut alkunsa.

Charles Jones puolestaan pyrkii kehittämään rakenteellisen realismin metodologiaa positivistisesta tieteellisestä realismiin suuntaan. Kuten Buzan ja Little omassa osuussissaan myös Jones lähtee liikkeelle Waltzista. Jonesin mukaan Waltzin teoriassa on elementtejä sekä tieteellisestä realismista että positivismista. Siksi Jones ihmettelee sitä, että TIP on luokiteltu tutkimusotteeltaan positivistiseksi, vaikka se korostuu vain Waltzin teoksen jälkimmäisessä osassa. Omassa kehittämissään Jones pyrkii liittämään rakenteelliseen realismiin käsitteellisen analyysin ja sosiaalisen kielen merkityksen. Rakenteet eivät hänen mukaansa ole riippumattomia kielestä vaan kielellä on voimaa muodostaa rakenteita.

1990-luvun alun kansainvälisen politiikan tutkimuksessa Buzanin, Littlen ja Jonesin LoA on perusteltu ja tärkeä puheenvuoro. Kirjassa esitetyt käsitykset eivät ole niinkään uusia tai yllättäviä. Pikemminkin sen ansio on siinä, että se on koonnut kriittikkiä, mutta myös niiden monien huulilla olleita asioita, jotka ovat nähneet TIP:ssä myös hyviä ominaisuuksia. Siten LoA voi toimia eteenpäin vievän keskustelun pohjana ja päättää hieman yksitoikkoiseksi käyneen keskustelun uusrealismin vahvuuksista ja heikkouksista.

LoA:n puutteena on se, että siinä kehitelty »rakenteellinen realismi» on vain karkea teoreettinen viitekehys, jota ei ole jatkettu käytännön sovellutuksiin. Se auttaa systematisoimaan uusrealismissa käydyt teoreettiset keskustelut kenttää, mutta se jättää myös paljon, ehkäpä liiankin paljon auki. Buzanin, Littlen ja Jonesin rakenteellisen realismi ei ole teoriaa lähellekään yhtä selkeä kuin Waltzin uusrealismi. Epäselväksi jää, miten eri yhteiskunnallisten linssien erottaminen, valtakäsityksen avaaminen ja vuorovaikutuskapasiteetin huomioon ottaminen on kytketty teoriaan, ja mitä seurauksia teorian laajentamisesta on sen soveltamisen kannalta. Miten taloudellinen linssi teoreettisissa mielessä eroaa poliittisesta linsistä? Minkä teorian pohjalta valtakäsitystä avataan? Miten vuorovaikutuskapasiteetti yhdistetään teoriaan? Waltz on itse pitänyt Buzanin pyrkimystä laajentaa teoriaansa epäonnistuneena. Waltzin mukaan teoria jättää aina monia seikkoja huomioimatta, joten pelkkä puutteellisuuden luetteleminen ei ole pätevää kriittikkiä teoriaa kohtaan. (Kenneth Waltz: *Realist Theory and Neorealism Thought*, *Journal of International Affairs*, vol. 41, nro 1, 1990.)

Buzanin, Littlen ja Jonesin LoA ei ole yhtä kunnianhimoinen teos kuin Waltzin TIP. Tekijät myöntävät teoksen alustavan luonteen itsekin. Siksi LoA:ssa esitetyille avauksille on odotettava jatkoa, ennen kuin »rakenteellisen realismin» onnistuneisuutta voidaan arvioida tarkemmin.

TUOMAS FORSBERG